

Bryllupsbillede fra 1910 – Røde kro.

Det fine bryllupsbillede er en genfotofering af det oprindelige, som hænger i krostuen på Røde kro. Genfotoferingen er at finde i sognearkivet. Mesteren for dette er spejderføreren Grimstrup fra Ringkøbing, som også er fader til 50 lokalhistoriske billeder fra Velling, som alle sammen hang på alderdomshjemmet, før det blev nedlagt.

Med Johanne Mortensens hjælp har jeg sat et navneregister bag på billedet. Disse navne er som følger:

Øverste række fra venstre:

1. vognmand fra Skjern(navn ukendt)
2. Jens Kristensen (Krænsen), gårdmand , Nørby
3. Hans Kristensen (Lille Hans) mælkekusk, Nørby
4. Sine Madsen, husmandskone, gift med Store Karl, Nørby
5. Sine Knudsen, fra nu nedlagt bosted , Nørby
6. Jens Smedegård Andersen (var skaffer ved brylluppet) ”studerende” fra nabogården Østergård.
(Blev landsretssagfører i Herning)
7. Kjeld Olesen (Kild) gårdmand, Nørby
8. Ib Hansen, gårdmand på Bjerget
9. Kristen Knudsen , fra nu nedlagt bosted, Nørby

Næste række – stående:

10. Sognepræst Poul Øllgård, som foretog vielsen. Startede Østerlandsmissionen i Velling- holdt til rundt omkring i hjemmene, hvor jeg i mit hjem hørte ham fortælle om armenierne og tyrkerne. Aftenen står for en seksårs purk endnu lyslevende i dag.
  11. Jens Lauridsen, sognefoged og præstegårdsforpagter – kørende med Øllgård. Dennes kone og forsangeren i kirken , lærer Uffe Jensen
  12. Ellen Øllgård, præstekone
  13. Peder Loftager, gårdmand og formand for Velling sygekasse i mange år
  14. Karen Smedegård, gårdmandskone
  15. Sine Kristensen (Krænsen) gårdmandskone, Nørby
  16. Madssine Larsen, familiemedlem fra Skjern
  17. Mette Frandsen, Lille Ulfkjær, gårdmandskone
  18. Jens Bjerg, Store Ulfkjær, gårdmand
  19. Mine Bjerg, Store Ulfkjær, (første kvinde i Velling menighedsråd - 1901)
  20. Magrethe Olesen, gårdmandskone, Nørby
  21. Stine Hansen, gårdmandskone "o' æ' bjerg"
  22. Sine Jakobsen, kone, i Sønderkjær
  23. Karl Madsen (Store Karl), husmand og mælkekusk, Nørby
  24. Lærer Uffe Jensen (forsnageren i kirken-tog del i meget , jeg nævner, Læsekredsen, et bibliotek i sin art
  25. Anna Dahl, kusine fra Skjern
  26. Mads Smedegård, gårdmand, Nørby
  27. Kristian Kamp, gårdmand, Nørby
  28. Karl Jakobsen, husmand, Nørby – godt ry som daglejer
  29. Jakob Jakobsen, Sønderkjær, mælkekusk i mange år
  30. Kirstine Dahl, kusine, Skjern
  31. Kirstine Kristensen, faster fra København
  32. Anna Mortensen, Røde kro
  33. Bruden, Mette Marie
  34. Brudgommen, Marius Kristensen
  35. Johanne Mortensen, Røde kro
  36. Sine Larsen, Skjern, var tjenestepige i 6 år på Røde kro
  37. Marie Dahl, kusine fra Skjern
  38. Thomas Dahl, bedstefar fra Skjern
  39. Kirstine Dahl, bedstemor fra Skjern
- Sidste række – siddende:
40. Marie Midtiby, nabokone (vartede op)
  41. Ane Loftager, datter fra Peder Loftagers, Nørby (vartede op)
  42. Anna Andersen, nabokone Østergård
  43. Kristen Andersen, nabomand fra Østergård

44. Jens Kristensen, Nørgård, nabomand, Nørby
45. Abelone Nørgård, nabokone (familien brugte deres hjems navn "Nørgård", som deres efternavn)-mellem deres hund Hektor
46. Jens Nielsen Midtiby, gårdmand, Nørby
47. Kristiane (kaldet Bedstemor o' æ' Bjerg)

Anders Lydersen – om Røde kro

På opfordring skal jeg prøve at tegne et portræt af Johanne Mortensen der gav sit fødehjem –Røde Kro –med tilliggende fem tdr. land til Velling sogn. Det gøres nok bedst ved at fortælle om hendes omgivelser, Velling Søndersogn, som hun -med et langt liv- voksede op i.

Se på det vedlagte bryllupsbillede fra 1910 med Røde Kro som baggrund . Johanne Mortensen`s mor Mette Marie, bliver gift anden gang med daværende bestyrer på gården, Marius Kristensen. Hendes første mand, Kristen Astrup Mortensen døde 1905 af tuberkulose. På billedet flankeres brudeparret af Johanne, 8 år, og hendes søster Anna, 6 år. Der er på billedet syv familiemedlemmer: en københavner og seks fra Skjern i charabang (hestekøretøj). Bilen var endnu ikke gængs. Velling Præstegårds forpagter var med hestekøretøj kørende med sognepræsten, pastor Øllgård, dennes kone og Vellings kirkes forsanger. De øvrige var samtlige naboer. Lige fra Vennergård diget i nord til Ll. Ulfkjær i syd. Mellem disse naboer var skaffer og opvartere at finde. Billedet viser en tid, hvor man kom hinanden ved.

Velling – Søndersognet.

Søndersognet var efter istiden et Øland. Gennem lave arealer var der grøfter, bække og å. Mod nord Venner å – Lemkjær – Stavnskjær. Mod syd Brunkjær – Mærskens – Sønderkjær. Langs vejen fra Lem skel til Vennerbro lå ”æ hyw mark” . Når Vesterhavet gik gennem klitterne, fik vandstanden i Ringkøbing fjord en højde, hvor derr både i 1910 og 1912 måtte evakueres fra ejendommene Tændpibe og Sønderkjær. Da redningsbåden kom til Sønderkjær stod børnene i deres senge i vand til knæende. Hvide Sande slusen har ændret forholdene.

Vejen.

Vejen gennem Velling kommer fra syd over Skjern Å, videre mod nord gennem Ringkøbing. Historien fortæller, at her gik Johan Rantzau og hans tropper frem mod Ålborg og skipper Klements bondehær .

Langs med vejen har der været fire bedesteder: Krassud – Stapom – Tændpiff – og Røde kro. De tre første hentyder til – ”den lange tobakspibe”. Piben skal kradses ud og sovsen hældes fra (aske og sovs – en god skrå). Den skulle stoppes om og tændes. Stemningen på de tre første bedesteder har nok været høj. På Røde kro – stuedriverkroen – sikkert en kende roligere. Der var tre drivere til hver drift stude. De skiftedes til at våge ved studene i en stor udgravning. Denne kan endnu udpeges ved Røde kro. På kroen var en alkoveseng (er der stadig), hvor der kunne sove to personer.

Af de tre første bedesteder er der kun svage spor tilbage. Røde kro blev reddet fra tilintegørelse og er på vej op at stå. Ikke blot som stuedriverkro, men som en typisk vestjysk bondegård fra 1801. Hen ad vejen kun få og små ændringer, såsom hvælvninger i kostalden og en lidt for pæn gangdør. Dejgård hegn omkring haven, som nu er væk igen, og afløst af raftehegn. Det kan der sættes tid på, og som sådan en løbende historie.

Vejene i Velling har til tider været slemme. Det var før Hvide Sande slusen kom til i 1930. I tyverne frem til 1933 fik Venner-Nørbyvejen en ansigtsløftning. Sognerådet tildelte de brug, der var kørende og havde heste, hver et stykke vej at holde, d.v.s. køre grus på og jævne det ud på vejen. Meget nemt. Med et favnmål fik hver ejendom tilmålt et stykke vej, sat efter ejendommens grundskyld. Syd fra vejen fra Vennerbro til Lem skel var der flere åbne grusgrave, hvor gruset kunne tages fra den nærmeste. Sognets arbejdsmænd harpede og sørgede for at der var grus nok. De fik løn for hver kubikmeter harpet grus. Ordningen var slet ikke så tosset – den ene ville overgå den anden. På kun den ene side af vejen var der cykelsti – ret primitiv. Stien dannede sig selv efterhånden som der blev cyklet på den. Den var selvfølgelig også skolesti. Dem var der flere af. De to længste fra Store Ulfkjær og Store Holmager. Skolestien løb over engen, gik over Venner Å, over spangen (gangbro med rækværk). Rækværket var kompas. Mange gange har karlene på Holmager og Vennergård båret skolebørnene på deres ryg iført træskostøvler til skridtet. Skolen skulle jo passes. Man skulle tro det var løgn. Jens Jørgen – Store Holmager – som ikke er mere, kunne have bekræftet dette.

Søndersognet havde fire mælketure. To til Lem og to til Velling mejeri. Vejene til disse var nogenlunde farbare. Posten kunne cykle på dem – det var andre tider – man havde post og mælkekusk inde til formiddagskaffe – hver dag!!

Der var og er stadig fælles veje . Tre ret store, hvoraf to går til mærsken, den tredje gennem mærsken til vindmølleparken. Under anden verdenskrig var denne hårdt belastet.

Tørveproduktionen kørte i højeste gear. Vejen blev belagt med kvasbundter og en ca. halv meter sand blev kørt ovenpå. Langs med vejen lå kvasbundter til at lægge i hjulsporene, når et køretøj sad fast. Et ryl-eller to og man var oppe igen. Der var mange folk på mærsken dengang, og man hjalp hinanden. På den årlige lodsejergeneralforsamling blev alt lagt til rette. Vedligeholdelsen af vejen betaltes med 2.- kr. pr. tdr. land og 20 ører pr. 1.000 tørv. Det var dengang – nu er vejen med grus.

Der var mange småveje til udmarkerne hvor kaskæg og sivbuske rådede. Her stod fårene tøjrede. Hjorddrengene flyttede og passede dem. Nu er her kornmark. Fårene er ikke rentable på agerjord. Sidst i halvtresserne blev sognevejen fra Lem skel til Ringkøbing bymarks skel asfalteret.

Årstal som fortæller lidt om søndersognet i Velling.

- 1907 Den nye skole i Nørby bygges
- 1910 Nørby skoles gymnastiksal bygges
Roerne har nu vundet indpas på alle landbrug
- 1914 1.verdenskrig
- 1922 Selvbinderne bliver almindelige
- 1925 Elektrisk lys over det hele
Elektrisk kraft på nær tre små brug
- 1927-30 Fem vindmøller til afvanding
- 1930 Landbrugskrisen kradser
Den første gummivogn
Slusen i Hv,Sande åbnes
- 1940 2.verdenskrig
Man nåede at få malkemaskiner
- 1940-47 Den store afvanding af Velling mærske
- 1948-60 Det går stærkt med mekaniseringen – traktorer – møgspredere – mejetærskere –
halmpressere osv.
- 1954-59 Den gennemgående vej asfalteres (fra Ringkøbing til Lem).
- 1955 Alderdomshjemmet i Velling bygges
- 1962 Mejeriet i Velling nedlægges
- 1967 Mejeriet i Lem nedlægges.
- 1966 Velling skole indvies - Vesttarp og Nørby skoler lukker

Anders Lydersen – om Røde kro

I 1914 begyndte 1. Verdenskrig. Den overskyggede meget. Men livet skal jo gå videre.

Markerne i Lem, Velling og Stauning manglede kalk. En mergelbane blev lagt ud fra Rydbjerg mergelleje. Den nåede også Røde kro. Mergelen blev her tippet i en stor dyngge. Marius fik travlt med at mergle – et arbejde der passede ham. I stalden var det Mette Marie der passede dyrene, og efter skoletid fik hun hjælp af Johanne og Anna. Familieførøgelsen af 1911, Dina, skulle man jo også se efter.

Petroleum var stærkt rationeret – blev mest brugt til staldlygten, evt. lidt til køkkenlampen. Der skulle jo lys til, når der malkedes morgen og aften. Karbidlampen oplyste stuerne i alle hjem. Dagbladet blev læst grundigt. "Hindenburg går frem på Østfronten" – "Tyskerne er gået i stå ved Marnefloden".

Stuerne var varme på Røde kro, man havde jo egne tørv. Foråret kom og Mette Marie hjalp Marius med at få roerne sået. Solen kom højere på himlen. I charabangen kørte man til Vesttarp og besøgte Kristen Astrup's familie.

I 1918 sluttede krigen. I krigens fodspor kom "Den spanske syge". En del måtte tage sengen. Flere og flere fik telefon, også Røde kro. Man kunne hurtigt få læger og dyrlæger i tale, og træffe aftaler med andre i stort og småt.

1920`erne.

Selvbinderen kom stærkt, blev almindelig. Marius havde ikke mod til at give sig i kast med den, men ville gøre slåmaskinen med høstværket klar. Men så tilbød naboerne fra alle sider, at komme med deres "binder", og høste for ham. En skik der holdt i flere år fremover. Nørby bønderne havde alle hjorddrenge. Det fik Marius og Mette Marie også. Johanne og Anna tog skiftevis plads i huset i Lem stationsby. Deres mor havde jo lært dem, hvordan alt skulle være. De fik begge et ophold på indremissionshøjskolen "Fårevejle", der lå naturskønt i den udtørrede Lammefjord i nordvestsjælland. Et ophold de gerne talte om.

Hjemme på Røde kro rustede man sig til fremtiden. Man fjernede den store bageovn. Det gav plads til 4-5 fedesvin. Halvdelen af vognporten lagdes til hestestalden. Det gav plads til 6 unghøveder. Bunden i deres båse blev med cement. Køernes båse er stadig med piksten.

I 1925 fik hele søndersognet elektricitet. Nu slog Mette Marie og Marius til – lys inde og ude. Elektrisk motor i vogn, tærskværk og kværn. Arbejdet blev en leg.

Men så fik Mette Marie leddegigt. Dina fik tuberkulose- kunne ikke komme sig og døde i maj 1929. Det var hårdt. Mette Marie var sengeliggende. Hun kunne skifte til sin elskede kørestol, så hun kunne følge med i, hvad der skete i stald og have. Hun var meget glad for de mange, som besøgte hende.

Fire biler var kommet til Velling. I mit hjem havde vi fået en Ford. Det skete, at min far kørte med Mette Marie. Der skulle to til at bære og sætte hende i bilen. Turen til Vesttarp om sommeren blev genoptaget for at besøge hendes afdøde mands - Kristen Astrup Mortensens familie blev genoptaget.

1927-30 fik søndersognet 5 vindmøller til afvanding. Røde kro fik 2 tdr.lid. med i Stavnskjær, Det var kærkommen til høslæt og afgræsning. I Hv. Sande fik man sluseport mellem hav og fjord. Oversvømmelse af enge og lave arealer blev sjældne.

1930'erne.

Landbrugs krisen kom som lyn fra en klar himmel. Prisfaldet på landbrugsvarer blev voldsomt. Det gjorde ondt. Søndersognet slap måske billigt. Kun en tvangsauktion. Nogle enkelte fik akkord - d.v.s. betalte deres gæld med 65-70 % eller lignende. Marius og Mette havde ikke store prioriteter, men lånte undertiden nogle penge af naboen til telefonregningen. Mange afbestilte deres telefoner under krisen, - man lånte Mette Maries telefon, og man fik både kaffe og snak. 30'erne var hårde tider - når man havde investeret i lån og gæld. Den daglige husholdning var skam billig. Når de få svinekort (leveringsrettigheder) var brugt, var de resterende svin kun til saltkarret.

Hjorddrengen om sommeren kunne lejes for føden og et par træsko. På Røde kro tog man en sommer et "skaktræk". I stedet for hjorddrengen, lejede man en karl. Nu gik de nok fra forstanden på Røde kro. Men det var vejovervejet. Viggo var kendt som en "døgde kåål" (dygtig karl), der kunne sit kram - en af dem, der med lethed trak 20.000 tørv op på en dag. Marius blev alt-muligmand. Johanne fik job både her og der - hovedrengøring, storvask osv. Anna lavede maden og passede med de andres hjælp Mette Marie.

9.april 1940

Hvad nu? Hvad kunne man gøre? På et møde på hotel West i Lem (hotel Smedegården) vedtog omegnens landmænd at afvande mærsken. Motto: Lad os skaffe beskæftigelse til vore arbejdere, ikke til våbenindustrien i Tyskland.

Det tog sin tid at grave kanaler på mærsken. Tørvemoser og brunkulslejer kom på højtryk, men side om side lykkedes det.

Vinteren 1941 blev den hårdeste i mands minde, og den blev lang - laveste frosttemperatur -32.5. Der blev fodermangel. Man bjergede lyng til dyrene, man hjalp hinanden. Røde kro fik sin part. Mette Marie fik en god pasning i de kolde vintre under krigen. Stuerne var varme, man havde jo som altid brændsel nok. Men i foråret 1943 gav hun op - døde d. 21.maj. Hun vil blive husket for sin tapperhed under en 25 år lang sygdom.

1945 sluttede krigen.

Flere tørvearbejdere i Velling havde tjent så meget ved slid og slæbi tørvemosen, at de byggede eget hus for pengene (de såkaldte landarbejderhuse). I mosen blev "sekseren" ikke brugt. Mælketurene blev efterhånden bedre betalt. Marius kunne ikke modstå. Han bød ved licitationen i 1945. Ville køre seksdagsturen "Sønderkjær" for kr.3.000 og overlod søndagsturen til sin nabo, Jens Pugflod. Som indremissionsk skulle Marius jo "komme helligdagen i hu, og holde den hellig". Man leverede ikke mælk til mejeriet om søndagen. Hammerslaget faldt – Marius var mælkekusk i en alder af 65 år. Det blev strengere end han havde tænkt. Jens Pugflod afløste ham ind i mellem. Men Marius var glad og stolt over sin præstation.

Efter den store afvanding fik Marius de gamle klyngrave i Brovknjær under plov. De lagdes ud med vedvarende græs. I sommerens hede passede hjorddrengen køerne hele dagen. Drengen havde en stor madpakke med. Man klarede sig på Røde kro uden traktor, malkemaskine og indlagt vand. På gårdspladsen var en vandpumpe. Maskinstation og naboer klarede meget. De havde møgspreader og halmpresser. Til sidst kom mejetærskeren.

50'erne.

Marius fyldte 70 år, men ville stadig hjælpe til, hvor han kunne. At komme på "De gamles hjem" i Velling lå ham sikkert fjernt. Han tog sin aldersrente, da tiden var inde. Markarbejdet var ved at blive ham for meget og på et eller andet tidspunkt gled hestene ud. Traktoren blev enerådende. Maskinstationer og naboer klarede det hele.

I Stalden var Johanne og Anna enerådende. Man var jo ikke i kontrolforening. Men på det nærmeste vidste man, hvad hver ko gav af mælk i kilo. Gennemsnits-fedtprocenten fra mejeriet kunne man jo skele til. I kraftfoderet var der jo to slags protein-blandinger: En til vedligeholdelse og en til ydelse. Efter afvandingen var der grovfoder nok. Og med pigernes lyse hoveder fandt man ud af alle mysterier. Endnu står de gamle kraftfoderkasser til køerne i stalden på Røde kro.

Som dreng derhjemme hos mor og far engang, skulle man kunne den store tabel inden man fik lov til at give køerne kraftfoder. Marius's opgave var at foderet lå parat for pigerne. Laden var fyldt med halmballer – ingen problem. Marius fik udvirket, at roekulen blev lagt så tæt som muligt på stald og lade. Med en stor trillebør med jernhjul, kørte han roer ind. Roerne blev skrabet og vasket. Pigerne sørgede for, at de blev hugget i stykker med en spade, når de lå foran køerne. Til kalve og ungdyr blev roerne raspede.

At malke var pigernes arbejde, der skulle malkes ren! Mon ikke 50'erne gav et pænt overskud. NB. At malke ren! Jeg begyndte at malke da jeg var 9 år. Det var jo håndmalkning. Til slut fik yveret massage, og de sidste dråber mælk blev strippet af. Hvis ikke, og der blev set efter, og der var endnu en kvart liter mælk, så fik man besked: "Du må lære at malke ren!"

60'erne.

Marius begyndte at falde om. Han havde brug for hjælp for at komme op at stå igen. Pigerne plejede ham, men efterhånden gav han op. Han havde udtjent – var simpelthen slidt op. Marius døde d. 18.april i 1963 i en alder af 82 år.

Anna og Johanne fortsatte hverdagen igen, de var nu begge over de tres. I samråd med naboer og venner, blandt dem Kristian Korsholm og Søren Jensen, fandt man ud af, at pigerne med et kvægløst landbrug, kunne klare dagen og vejen. De holdt af dyrene, men fulgte rådet. Den sidste, Kvien, havde været ko længe, blev solgt i 1969. Johannes Kirk lejede en del af jorden, bearbejdede, tilsåede og indhøstede det resterende for pigerne.

I 1966 rådede de samme naboer til at få stuehuset omtækket – de fulgte rådet. Tækkerør og tækkemand var klar. Naboerne tog det gamle stråtag af, men både spær og lægter var mere end halvrådne. Alle, på nær Johanne, syntes det skulle fornyes. Over telefonen fik man fat på Tømrer Blåbjerg fra Lem, som på stedet gav et omtrentligt tilbud på at lægge ny op. Det blev jo en del penge, og havde man dem? Anna gik ind og fandt nøglen til skuffen med bankbog og penge. Hun kom ud som en frelsende engel, og sagde at de lige var der – pengene. Der blev forrygende travlhed for tømrer og tækkemand. Naboer skiftedes til at hjælpe med. Men det ene tager det andet med sig – nogle loftsbrædder måtte også skiftes ud. Det kunne ikke undgås at en del støv fandt vej ned i Johannes og Annas pæne stuer.

I 1967 fik landbruget regnskabspligt. Hvad nu? Regnskabet skulle godkendes af anerkendt revisor. Kristian Korsholm blev først pigernes vejleder, og overlod det siden til Søren Jensen, som fik momspligten ophævet, da landbrugs indtægten kom under kr. 10.000.

I 1968 nedlagdes Kjærgård mejeri i Lem. Da havde pigerne kun Kvien tilbage, som gav mælk.

70'erne.

Med 1970 får begge pigerne folkepension. Flere af deres jævnaldrende skolekammerater lægger erhvervsarbejdet på hylden, og flytter i parcelhuse med "badeværelse" Dette synes ikke at friste Anna og Johanne. De lerklinede mure på Røde kro bliver mere og mere skæve. Det gælder især laden.

Vi er kommet i halvfjerdsene, der er ingen kreaturer mere. Halmen bliver presset i baller. Laden bliver fyldt med baller for at holde blæsten ude. Men det går galt. Stormene kommer og går, og så blæser laden om. Heldigvis observerede Johannes Kirk faldet, og får fyldt hullet til kostaldloftet med halmballer. Det kunne have lavet ravage på stuehuset, hvortil der var gennemtræk. Hønsehuset med tørkloset blæste til pindebrænde ved samme lejlighed. Og hvad nu? I kostalden var der nok ingen varme, men læ for regn og blæst. Her var en kloak med dæksel. Kloakken anvendtes til kloset. Fra kloakken var der rør til ajlekulen. Man skyllede ud med en spand vand.

Boring og elektrisk vandpumpe har aldrig været på Røde kro. På gårdspladsen var en "keel", en brønd, bygget fra neden af op med kampesten. Over "æ keel" var en træpumpe, nu en metalpumpe fra Lem Pumpefabrik. Disse pumper var om vinteren godt isolerede med sække og lignende for frosten. Pigerne havde altid vand i mejerispande stående i køkkenet, De tog sikkert varme karbade,. Madame Blå stod på komfuret. Ikke sjældent lejede de bil for at komme ud.

Deres naboer og venner – Abelone og Kristian Korsholm – flyttede til Lem, måske har de besøgt dem.

Ofte var pigerne i missionshuset i Lem, til Kirke i Velling, hvor familiegravstedet lå. Hjemme flyttedes der rundt med pretroleumsovnene for lune her og der.

80'erne.

De tolv håndmedede sølvskeer, tilegnet "De tolv apostle" bliver pudset og hængt på deres plads, et udskåret træophæng, lavet af deres gamle nabo Harald Madsen. Også pigernes naboer Stinne og Søren Jensen flytter til Lem. For Anna begynder kræfterne at svigte, det går stærkt tilbage og i 1988 giver hun op. HJohanne bliver ene tilbage. Hjemmehjælpen afslår hun. Lisbet Kirk tager sig af hende, og flere hjælper til. Der bliver telefonkontakt flere gange hver dag. Jeg overtager Søren Jensens plads med papir og udveksling med kommunen. Johanne kan som så mange pensionister få varmetilskud. Hun får træ, kul og petroleum, alt bragt til døren en gang hver måned, Alle kvitteringer skal på kommunekontoret, og ved årets slutning får hun en check. Selvangivelsen giver ingen problemer – kommunen kender i forvejen alle tal. Det bliver til flere besøg. Hun vil gerne have gode råd. Jeg lader hende forstå, at dem må hun hellere få af Lisbet og andre, som hun er afhængig af.

Så falder Johanne om, det sker igen, og hun slår sig meget – men hun kommer på benene igen (ikke nem at kue). I 1990 bliver der en mindre støtte til. Søren Jensen dør i juni 1990. Johannes hoved er stadig klar. Lem Plejehjem optager nu hendes tanker, men først og fremmest barndomshjemmet Røde kro. Hun ved godt at det kan blive et klenodie for eftertiden og især for Velling sogn. Der dannes en selvejende institution for Røde kro, og den forærer hun sit barndomshjem med inventar og tilliggende 5 tdr.land, som ændres til 4 tdr.land, så der ingen landbrugspligt bliver tilbage. Gaven modtages med tak.

En stor opgave lå forude – ikke uden problemer – som mange frivillige hænder efterhånden har løst. Landbrugsjorden købte Lisbet og Johannes Kirk.

Landbruget på Røde kro sluttede – det må man sige – med et pænt overskud, som kom andre formål til gode. Jeg nævner blandt flere: - Havestuen ved Lem plejehjem - Fællesbussen (Linie Tre)

for Velling og Lem plejehjem - Lem Missionshus - to hjem for indremission udadtil, den ene Sønderskovhjemmet på Lolland.

Så vidt så godt, Johanne erkender at hun ikke kan være alene mere, trods det, at hun var begyndt at få varm mad fra plejehjemmet, Hun hejste det hvide flag, og overgiver sig til Lem plejehjem i februar 1992. Lidt hjemvæ – men faldt til i sit otium. Den 1. december 1992 blev hun 90 år ,og der var ingen mangel på vin og kransekage.

Johanne døde 26.maj 1993.

Torskegildet

Det var 1948 eller '49, at Marius blev kaldt til torskegilde i Ringkøbing(adress: Vester Strandgade – hos restaurant Morten P). Marius ville helst blive hjemme. Hans nabo Kristian Korsholm, der var kommunekasserer og jeg, som menigt medlem af sognerådet, lovede at være hans forsvarer. Vi var tilsagt møde kl. 11.30. Skatterådsmanden satte sin tommelfinger på flere af tallene i Marius`s selvangivelse. ” Er det indkomst på 36 tdr.land ?.... tallet er her er privatforbruget! Det kan man F..... galeme ikke leve for!” Kristian og jeg bedyrede, at Marius havde den samme hat og det samme jakkesæt, som for 25 år siden.

Klokken blev 12, og vi skulle have en bid brød. Jeg skulle finde 3 øl. På bardisken stod nogle farvestrålende øl. Servitricen fortalte : ” Det er de første guldbajere på markedet efter krigen”. - en begivenhed – der var jo endnu rationeringsmærker på flere ting. Jeg skænkede i glassene. – Vi nøjes med en forhøjelse på kr. 200 – sku’ vi ett sej kr. 100- jo i dette specielle tilfælde, så la’ gå.

Tableau. Torsk er ikke så dumme endda.

Tørvemosen på mærskan blev pløjet og tilsået. Afgrøden blev stor, et hjørne blev stående til tørvegravning. Pløjning, såning og høstning havde Marius hjælp til . Men de mange tdr. korn oversteg langt Marius’s forventninger.

Barndommens eng og å – Anders Lydersen

Vi drenge nød engene og åen. Med Alkjær fangede vi ål. Det skete vi jagede en gedde og fik den. Hvem var den bedste til at fiske!

I de store høller i åen badede vi, lærte at svømme – hvem kunne lave den flotteste udspring! To høllerne var to meter dybe, der var mudder i bundene af dem, og det var nødvendigt at skylle sig i en nærliggende mindre høl. Det var for øvrigt forbudt mindreårige at bade uden ifølge med voksne.

På engens bløde bund og evt. høstakke toges hovedspring og kraftspring - gav god form.

Også karle og piger udnyttede sommeraftnerne til badning i åens høller - hver for sig, og i passende afstand. Badedragt og bukser brugtes kun når man var ved Vesterhavet. Hertil forkortedes vejen af en cykelsti langs fjorden. Landevejen over Holmsland var med snese af sving og belagt med løs havgrus. Ved en bom på cyklestien afkrævedes 10 øre – pengene blev brugt til stiens vedligeholdelse. Og hvad gjorde man ikke for at få et bad. Husk, at badeværelser først blev almindelige lige før og efter krigen. Røde kro fik aldrig nogen! Men et toilet nogle få meter fra gården er nu oprettet – et længe følt savn. Toiletbygningen er blevet pæn med de gamle mursten. I parentes bemærket de gamle kolde karlekamre ud over landet er nu en saga blot. Vaskefadet og koldt vand er erstattet med kummer, bruser og varmt vand.

NB. 1928 fik Nordre Vennergård opstillet en mølle til afvanding af engene, det sidste af studefennen, og noget med sivbuske, hvor fårene i sin tid stod tøjret .

Vi havde en daglejer, som sammen med forkarlen og mig (andenkarl), selv gravede kanalerne med spade og skovl. Det var slid – men det var spændende.

Året efter stod der frodige kornmarker. Senere kom den store afvanding, hvor åens store bugter blev udlignet og blev til kanal.

Tiden er nu en anden – men det er et kapitel for sig, som ikke hører med her.

Ø-riget omkring Røde kro har forandret sig. Men selve Røde kro kan fortælle om tiden igennem de sidste to hundrede år. De fleste rum er bevarede, og nu istandsatte, og i hvert af disse rum er der en historie at fortælle, også Johannes.

Der kan findes plads til gamle ting og sager, som i tidens løb er blevet brugt. F.eks. petroleumslampen, carbidlampen til cykler og stuen.- mælkesi osv. Men først og sidst prikken over i'et – stråtag på alle fire længer.

Hermed et lille bidrag til vores lokalhistorie. Tak!!

Anders Lydersen
1998

Engdraget neden for Røde kro med Vennerå løbende ind mellem Holmager og Vennerud til fjorden, var barndommens vidunderlige tumleplads.

I poesien endnu levende ved Holger Drachmann:

Se det summer af sol over engen
Honingbien vil fylde sin kurv
Og der pusles ved bordet og sengen
af den fattigste sissen og spurv,
og der jubles hele dagen
men mod kvælden bli'r alting så tyst
våren synger sin sang, det er sagen
og mit hjerte bli'r voks i mit bryst.

Der er sølvklang i majbækkens vove
gyldent skær gennem aftenen lang
hver en grøft bliver blomstrende skove
langs den kornrige bølgede vang:
disse bølger, o' de stiger
med min sjæl over solskyens rand –
rundt i verden er dejlige riger,
ingen vår som en maj i vort land!

"May Vise" fra Drachmanns skuespil "Brav Karl".

Mit barndomshjem var Nordre Vennergård, og jeg havde kun 2-3 minutters løb til engene og åen. Vores hjorddreng var i mange år en række af mine fætre, inden jeg blev så stor, at jeg kunne bestride hvervet.

Høslettet var i juni og juli, alt efter hvordan vejret var. Fyraften var suspenderet, når det stabile vejr var inde. Med held kunne høet bjærges på 14 dage. Var vejret truende hen under aften – der skulle passes dyr, malkes m.m. – blev tre mand ved med at køre hø. Der kunne stå tre læs hø i vores lade, som så kunne læsses af den kommende dag evt. i regnvejr og med normalt arbejdstempo.

Det blev for alvor sommer, og høbjærgningen nærmede sig sin afslutning. Der var godt en tdr. klyngrav, der skulle slåes med le. Der var stadig et par daglejere, de såkaldte "hjøllekåel", der kunne slå over en tdr. land om dagen. Høet fra klyngraven blev "hveret" et par gange, dvs. vendt med en håndrive, og blev så sat i små aflange stakke på et par høje punkter i graven. Ved hjemkørslen blev de båret i land af to karle,. To stænger af speciel træsort (bøjelig) blev trukket ind under stakken. Disse kom i land, hvor høvognen kunne køre. Disse høstænger havde vi tilfælles med Lille Holmager – på den anden side af åen.

Hjøllekarlenes konge.

Biografi af Niels Bro, så vidt mig bekendt født udenfor ægteskab. Legendarisk for sine kolosale kræfter og smidighed. Jeg husker ham som 60-70 årig, hvor han og hans kone boede i Ringkøbing. Herfra gik han i dagleje på flere gårde i Velling. Vi havde to af hans sønner i tjeneste på Vennergård. Han gjorde turen fra hjorddreng til hjøllekåel – desuden var han uden tvivl 1.hovedkreds's bedste gymnast. Som karl var han eftertragtet, og som sådan solgte han sig til den der gav den største løn. "Niels Bro - de æ ham æ hjøllekåel dæ ka' føld mog , å bær towunnerpunds sæk' a kown o æ lowt så læng de' ska' vær'. Å hvis han bløw trøjen o æ tæer å han håj fåt en dram for møj, ku' han laang en ska'l u'e, så vedkommen ku' seje bode so'l å moen kue forswind.

Niels var stolt af sine bedrifter og fortalte det gerne. Et år fik han plads en del sønner. Forkarlen på gården var kendt som hjøllekåel, var så uforsigtig, at sige til Niels "at han var vant te å ha' en makker der ku' føl mej. A fulle ham æ heel daw. Å mi hjølleskjær var ålle mër end 10 centimeter fra hans hæl".

Niels var på sine gamle dageogså daglejer hos os. Han kunne stadig, og skråen når han spyttede saften ud, kom i en flot bue.

Græsslåning.

Jeg var blevet karl – fluer og bremses havde man at slås med, når varmegraderne blev sidst i tyverne. Klokken var tre om morgenen, da jeg stod op, fik fat i hestene fra fennen of spændt for slåmaskinen i engen. Det var let tåget, og der lå en kraftig dug. Der lagdes skår på skår, og pludselig havde jeg storken gående i kølvandet – haps, haps den ene frø efter den anden gled i dens lange hals, "så for pokker" en skruptudse var på vej i halsen, den blev spyttet langt væk. Jeg holdt inde med at slå, konstaterede at tudsen var død, den havde formentlig også været i slåmaskinens knive. Storken, ja den blev stående og kiggede sidelæns med det ene øje på mig – som ville den sige, kom du bare igen. Den fik omsider fat på en kæmpefrø, som den fløj hjem med til ungerne i storkereden på vores lade. Hestene blev neesgale og slog op og ned med hovederne, bremserne ville sætte sig i deres næsebor. Vi holdt. I vandbruget derhjemme måtte pumpes vand til dem – kom i deres fenner, hvor de kunne trimle sig. Å a fik dower og en forlænget meddagssøvn.

Nørby skole

Jeg nåede at gå i skole med alle tre piger. Hvordan kan det gå til? Vi var jo i forskellige aldersklasser. Skoletiden var 7 år i den vestjyske skoleordning (Johanne er født i 1902, Anna i 1904, jeg i 1908 og Dina i 1911). Vi var omkring 50 børn i skolen, fordelt i 2 klasser. 3 år i Lilleskolen - 4 år i Storeskolen.

Vestjysk skoleordning. Om sommeren 2 formiddage for Lilleskolen – 1 formiddag for Storeskolen. I skolekredsen var 33 landbrugere og en murer. Om vinteren var der fuld tryk på alle dage – lørdage kun til kl. 12. Mon ikke vi fik den nødvendige lærdom og fik samtidigt lært at bestille noget i praktik? En lærerstrid gav os et minus – å ja – vi var trods alt glade ved at gå i skole. Tager vi udgangspunkt i år 1914 hed lærerinden Nanna i Lilleskolen – hun var populær, ledede gymnastik i begge klasser. Førstelæreren hed Jakobsen, anerkendt som vikar år tilbage her i Nørby skole. Nu fik han dårlige nerver, han kunne blive gal, men slog dog ikke. Skolekommissionen fyrede ham (se i øvrigt sognebog II. Del s. 270). Heldigvis fik vi et par dygtige vikarer, og i 1922 blev Rasmus Rasmussen fastansat. Han kom fra Højmark, hvor han var andenlærer. Han var lærer i ordets bedste forstand. Havde fodbold og fløjte med. Når enge og fjord frøs til, fik vi en eftermiddag på skøjter – han var selv med, og som sidste mand forlod han isen.

Efter Johannes og Annas konfirmation, var begge at finde i Nørby skoles gymnastikhus. Johanne, som den fødte gymnast, holdt længst ud. Velling Skytte- og Gymnastikforening var arrangør. Efter forårsopvisningen var der kaffe og dans. Kaffen fik man på den anden side af vejen, ovre ved Lille Hans's. Her var der ryddet til side i bryggers og sovekammer. Else, Lille Hans's kone, lavede kaffe og en kop kaffe kunne man få lige til ballet sluttede i gymnastikhuset. Else var fantastisk- i mange år lavede hun kaffe til disse opvisninger. Johanne og Annanød kaffen og gik så hjem. De dansede ikke, det ville de derhjemme være kede af. Det sker at Johannes gymnastikdragt er lagt frem i "æ pæen stow" på Røde kro. Den er flot, ligner ikke nutidens. Jeg går ud fra, at pigerne har gået til gymnastik under deres ophold på Fårevejle højskole.

Det var idet herens år 1915, jeg skulle begynde min skolegang. Første verdenskrig rasede. Jeg fik lungehindebetændelse, da jeg skulle begynde, og det blev en lang historie. Kom på Ringkøbing sygehus. Jeg husker godt, at jeg lå på operationsbordet og fik lungerne punkteret. Jeg kom hjem til jul, men min mor holdt mig hjemme til den værste vinter var ovre. Sidst i marts kom jeg i skole og kan fra legepladsen godt huske Johanne og Anna. Dina var jeg i klasse med to vintre. Pigerne klarede sig godt i skolen. Eksamensdagen var spændende. Præsten var selvskreven skolekommissionsformand. Der blev taget stikprøver. Hvem opdagede Amerika? Hvad hedder hovedstaden i Rusland? Der var gymnastikopvisning – jeg husker godt, Johanne var en af de dygtigste.

Lige efter krigens ophør fik jeg de forskellige børnesygdomme og blindtarmsbetændelse, der endte med en operation på Herning sygehus. Min skoletid blev meget forkortet. Min mor søgte om et skoleår mere for mig, og det lykkedes. Jeg nød det alt sammen, skolen og legepladsen.

Dina døde meget ung- det faldt sammen med hendes mors leddegigt. Jo, familien har været prøvet